

EIBAR EUSKALDUNA

Eibartarrari barrea franko eta adar jotze egin dio kanpotarrak, batez ere Tolosa eta Donostia aldekoak.

Erdal hitzak erabiltzen dituela, **kalallua** eta **bentania** esaten dituela ta, eibartarra beti adarra jotzeko motibu izan zaio adarjotzaila horri.

Hala ere, Eibarko euskera jatorra eta aberatsa da benetan. Kanpokoak ez dio inoiz haren forma eta mamlari barrerik egin, hitz soilei* balzik, erderatik harturik euskera barruan sartzen dituen hitz bakanei balzik.

Eibartarra ausarta* da benetan hizketan. Bere euskera indartsua da, bere pentsamena oso eibartar euskalduna. Horregatik edozein erdal gaitik jasotako hitzak bildurrik gabe sartuko ditu bere hizkeran. Baina, hori bai, euskeraz emango ditu, noski; erdal hitzak ugari izan arren, bere euskera bide dela, zernahi gai erabiltzeko kapaz da ta.

Eibartarrak, eibartar euskaldun jatorrak noski, ez du beste zenbait* herritako euskaldunek egiten duena egingo: hau da, erderara jo, nolabaiteko teknizismo edo erderatikako zailtasun bat sortzen denean. Eibartarrak bere euskeran irentsiiko ditu hitz arrotz horiek, eta, guti gorabehera, diren direnez esango ditu.

Eibartarren zer hau ez da gaurko gaurkoa. Hona hemen, orain dela berrehun urte baino zerbait gehiagoko agiri municipal bat:

«**Ordenanza municipalak euskeras, eleccinuetaracoz:** 1. Jau-nac, en resumidas cuentas, onec esan gura dabena da, ze esteilla izan atrebiduba, da adelantaua, elejizera, Alcateric personaric, seiña baita espada persona onrauba, Idalgua Aberaza, da Erraizac daucasana, da guison Abonauba da oficio Charric esttaucana, baita bere esteilla izan oficalic edo oficalerik soldau danic, Erregue maggestariaren errejimentuban serbicen dabenic estta bere lida-kortten da escribicen eztaquichanic eta bardin lottenbadau, alacoric, izangodabela, vimilla marabediren multia, da laquinda egongella».

Agiri edo dokumentu hau luzea da, eta ez dut gehiago emango.

Bertako euskera ez da, zihurki, orduko oso osoa, zerbait kanpoko kutsua* nabari* baita. Baina, zenbait puntu printzipaletan, orduko euskera eta gaurkoa berdinak direla ikus dezakegu.

Hasierako «en resumidas cuentas» horrek eibartarren betiko nortasuna agertzen dauku behin eta berriz. Erderazko akta batetik jasota dagoenez, orduko itzultzaileak ez dio buelta askorik eman asuntu horri, eta indartsu iruditu zitzaion erdal zati hori zen bezalaxe ezarri zuen euskera barruan.

Eibartarrak ez du zenbait tokitan esaten den «eman naute» eta horrelako aditz* desegokitasun aldrebesik esaten. Bere okerra, oker baldin bada, erdal hitzak eta erdal esakera bat edo beste erabiltzea izaten da. Baina beti euskeraz ari* dela, **euskeraz ari**, bere nortasuna euskeraz benetan eta sakon indartua baita.*

Nork ez du entzun honelako adar jotzea: «Zuek eibartarrak ez dakizue euskeraz: hau da tienpua, hau da solaren kaloria, trigua maduratzeke».

Batzuek txantxetan esan ohi dute; baina beste askok, horrelaxe ari izaten garelakoan, benetan sinesturik. Ez dute, alajaina,* ondo ezagutzen eibartar euskera jatorra! Horrelako hitz jarioa erantsi nahi izaten daukute, baina jakin bezate ez duela inoiz eibartar batek horrelakorik esan.

Ba zen Eibarren (1877 - 1919) «Txikillana» izenordez deitzen zioten Axilino Amuategi, gizona jator eta lehen sozialista. Honek eman zituen Eibarren, mendizabal zenarekin batean, Eibarko sozialismoaren lehen urratsak.* Grabatzailea zen, bandako musikalaria, kontzejala eta ez dakit nik zer gehiago.

Honen erderakada famatu eta jatorrak gaur arte ekarri dauzkigute ahoz aho geroke eibartarrek. Behin batean, honela esan omen* zuen nortasun batean: «...banda municipalak kabezan dogula eta pueblo soberanua atzian...»

Barregura handia ematen dauku frase horrek; baina, euskeraz ari zenez, eta, duarik ez, erdar irakaskintzak emandako kutsuz eginga, txalagarria da. Ez zuen, jakina, erderara jo, ez eta burukomin asko hartu ere nola eta zela itzul euskerara, ez. Erderaz emanak zitzaizkion bezala eman zituen herrian bertan.

Ba zen ere Baskaran, «kura laiku» deitua. Sozialista porrokatua hau ere. Honela esan omen* zuen behin: «Ez dogu konprenditzen Eibarko patronuen tatika (taktika) rastreera».

Erderakada dela? Dutarik ez dago, hemen ere, erderaz hartu-

tako arau eta irakaskintzak eragina dela erdal kutsudun esakune hori. Erderatik jasotako terminologia bat ageri da, noski. Baina euskeraz hizketan emana.

Txalo ta **txalo benetan** Eibarrek izan dituen gizon haundi hauei. Herrikoiak, popularrak izan dira eta benetan maitatuak.

Ba zuten jakituria franko gizon hauek. Ez ziren txotxolokeriak esaten ari* izan, zentzuzko egia astunak balizik. Gaurdaino etorri zaigu Amuategi haren beste esakune sakon hau:

«Ondo aministratzeko, zintzuena apartau.

Gero lapurra moduan zaindu».

Zenbait liburu ederretan ez da holakorik aurkitzen. Ba da zer pentsa hitz sakon horietan. Gaur alderantziz* dakusagu egite hau. Zenbat aldiz lapurrak hautatzen* diren aministratzeko, eta gero gizon zintzo bezala lasai utzi!

Gaur berton, euskeraz bizi da oraino Eibar. Bai kalean, bai zenbait etxetan, bai lantegian. Lantegirik haundi eta inportanteetan honelako hitzak eta esakerak entzun daitezke: «Hi, horren engraniorren modulua bosta dok», edo «horri piezorri angulu agudua-gua emon bietsak (hehar deusak)», edo «gure pedidua debolbidu egin biauagu (hehar joagu), defetua ekarri jok eta», eta horrelako hamaika eta hamaika esakera.

Erderakadak direla? Bai, erderazko gauza asko dadukagu geure hizkeran; baina beti euskeraz emango ditugu. Ez gara erderara joango. Hobe ote lizateke honelako hau: «esto vamos a devolver, ha traído un defecto y?». Hau nonbait entzuten da, bai noski.

Eibartar zaharrek indartsu eman daukute beren euskera, eta guk indartsu eman behar diegu geure umeei. Literatura aldetik gogor joko dugu batasunaren alde; baina ez dugu geure euskera eibartarra, den bezala, ahotan erabiltzeko bildurrik izango.

Eibartarrak jator darabil joskera, ondo jokatu aditza, zoragarririk hiketazko jokoa, bai gizonari eta bai emakumeari dagokiona, ugari esakerak eta aberaski zentzuak. Pozik emango nituzke adibide eta exenplo batzuk; baina, lan hau luza ez dadin, beste baterako utziko dut.

Gazteek, jakina, beste zenbait* euskal hiritan* bezala, oso kas-kartua darabilte euskera; eta zaharregandik gazteengana izugarri-ngo aldean dago. Nork-norekiko aditz* jokoak gaizki darabiltzate gazteek, datiboa eta akusatiboa oker direlarik; trantsitiboak eta intrantsitiboak ere beren egokitasuna galduta zenbait puntutan; zen-tzu jatorrak erderazko kutsuz* jantziak, eta abar. Zergatik jarrai, gaur Euskal Herrian nonnahi gertatzen baita* gaibehera hau?

Euskera galitze honetan garbi eta labor eman zion erantzuna Turkua izenordez ezagutzen genuen plazentziar mandataria* harek, irakasle gisan,* eibartar gazte bati. Maltzagako errekan igeri egin ondoren, eibartar gazte bat oinez zetorren etxerantz, eta Maltza-gako aldapan Turkuaren orduko hamioi zaharra ikusi zuenean, honela dei egin omen* zion Turkuari: «Zu, eruangostazu (eroango deustazu) Eibarrera?» Eta Turkuak lasai erantzun omen zion: «Bai, botaik (bota egik) gaifera». Eibarren ohi izan denez, «eruango nozu» galde egin balu gazte harek, ez zen gertakari hau aipatu ere egingo.

Eibarrek aurrera jo behar du bere uskerarekin, oraindik euskeraz bizi da ta. Hitz jator eta beste zenbait herritan erabiltzen ez diren makina bat esakera bikain darabiltza eibartarrak. Gainera, beraren nortasun berezia ematen dio euskera horrek. Eibartarra euskeraz ari* denean, Txinan ari bada ere, eibartarra dela igartzen zaio. Baina euskera galduta duenari ez zaio, Eibarren bertan ere, lgartzen nongoa den. Eibartarraren nortasun berezia bere hizkeran datza* gehienik.

Eibar, euskera gogorduna, euskera ozenduna,* euskera indar-tsuduna, aurrera! Aurrera geure euskera gogor horrekin, aurrera geure nortasun eta pertsonalitatea eman daukun hizkera horrekin!

Behin batean, Axula famatuari galde egin omen zioten: «Hi, Axula, nora oia (hoa) holako goix?» Eta Axularen erantzuna: «Txiri-txiri txara-txara txoritara Txarara». Hau da: Txara izeneko toki batera omen zihoan txori bila, baina poliki eta seguru, pauso gal-durik eman gabe, «txiri-txiri txara-txara».

Guk ere, berandu izan baino lehen, geure «txiri-txirixan», pau-sorik galdu gabe, aurrera jo dezagun euskeraren alorrean* eta euskeraz biziaz.

Bai, euskeraz bizi gara oraindik Eibarren.

IMANOL LASPIUR

bezate, beie
dadukagu, daukagu
daitezke, daitezke
dakusagu, ikusten dogu
dauku, deusku
daukute, deuskue
dauzkigute, deuskuez

dezagun, daigun
dezakegu, daikegu
diegu, deusegu
dio, deuto
nituzke, nituke, neukez
zaigu, jaku

zaio, jako
zihoan, joian
zion, eutson
zioten, eutsoen
zitzaion, jakon
zitzaizkion, jakozen